

Федорова М.А. Реалізація принципу наступності у вихованні дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховних комплексів "школа – дитячий садок") / М.А.Федорова // Наукові записки. Серія "Психологія і педагогіка". – Острог: Вид-во Національного університету "Острозька академія". – 2007. – № 9. – С. 475-482.

М.А.Федорова

старший викладач кафедри педагогіки

Житомирський державний університет

Реалізація принципу наступності у вихованні дітей 6-7-го років

життя (в умовах навчально-виховних комплексів

«школа – дитячий садок»).

Стаття присвячена проблемі реалізації принципу наступності у вихованні культури поведінки у дітей 6-7-го років життя в умовах діяльності навчально-виховних комплексів “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”.

В державних документах, що стосуються проблем освіти і виховання (Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту») утверджується ідея наскрізного розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку. Це потребує перегляду підходів до реалізації принципів наступності і послідовності у навчанні та вихованні підростаючого покоління. Метою даної статті є уточнення сутності принципу наступності у педагогічній літературі та аналіз ефективності реалізації його у педагогічній практиці.

В.Галузяк і М.Сметанський зазначають, що принцип наступності відображає закономірність, згідно з якою виховання здійснюється через цінності, потреби, які вже сформовані у структурі особистості дитини. Отже, реалізація наступності передбачає організацію виховання, за якої кожна виховна справа є продовженням попередньої виховної роботи, “підносить вихованця на більш високий рівень розвитку, забезпечує перехід від простих до більш складних форм поведінки” [3, 145].

Н.Мойсеюк розуміє принцип наступності і безперервності у вихованні як “проходження ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюються й

урізноманітнюються зміст та напрями розвитку тих утворень, які загалом складають цілісну систему характеристик особистості” [1, 394]. Доповнюючи її, М.Фіцула зазначає, що реалізація принципу наступності у вихованні поведінкових звичок передбачає розробку системи послідовних виховних заходів і виключає їх випадковий, епізодичний характер [6, 244].

Науковці (А.Богущ, М.Вашуленко, В. Галузяк, В.Киричок, В.Кузь, Н.Мойсеюк) відзначають, що реалізація принципу наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою з одного боку спрямована на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, а з іншого – на використання у першому класі набутого у дитячому садку досвіду [5, 6]. Таким чином, початкова школа має повно і точно враховувати досягнення дітей дошкільного віку, а зміст початкової освіти повинен логічно доповнювати, продовжувати і розширювати зміст дошкільної освіти.

На думку З.Борисової, О.Киричук, Д.Ніколенка, проблема наступності у роботі дитячого садка і школи є комплексною. У ній можна виділити анатомо-фізіологічний, психолого-педагогічний та педагогічно-організаційний аспекти [2, 13]. Анатомо-фізіологічний аспект наступності передбачає врахування особливостей розвитку нервової, серцево-судинної, кістково-м'язової систем дошкільників та молодших школярів та відповідну організацію навчально-виховного процесу. Психолого-педагогічний аспект наступності потребує врахування у початковій школі рівня сформованості розумової, моральної, фізичної, естетичної культури дошкільників, особливостей становлення когнітивної, емоційно-мотиваційної, вольової сфер особистості. Педагогічно-організаційний аспект передбачає узгодження основних компонентів навчально-виховного процесу, а саме: узгодження завдань і змісту програмного матеріалу; узгодження методів, організаційних форм, кінцевих результатів діяльності дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку; готовність педагогічних працівників до забезпечення наступності; організація спільних форм діяльності дошкільників і учнів [5].

На думку багатьох вчених (А.Богуш, В.Кузь, Д.Струннікова, Л.Якименко) найбільш сприятливі умови для реалізації принципу наступності забезпечуються у закладах нового типу, зокрема, у навчально-виховних комплексах “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”. Навчально-виховний комплекс “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад” – це навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права громадян на здобуття дошкільної і загальної середньої освіти [4]. Його організаційною особливістю є наявність двох підрозділів – дошкільного і шкільного, що призводить до об’єднання педагогічного процесу дитячого садка і початкової школи в межах єдиного закладу. Дошкільний підрозділ забезпечує належний рівень дошкільної освіти дітей віком від 3 до 6 (7) років відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти. Шкільний підрозділ забезпечує відповідний рівень загальноосвітньої підготовки учнів згідно з вимогами Державного стандарту загальної середньої освіти.

Можна виділити такі умови функціонування дошкільного і шкільного підрозділів у комплексі: спільність матеріально-технічної бази; організація спільного виховання дошкільнят і школярів, що складають різновікову групу; створення широкого кола різноманітних видів діяльності школярів і дошкільнят; спільність організаційно-методичної роботи педагогічного колективу; єдність спрямованості педагогічного колективу для досягнення навчально-виховних цілей; дотримання режиму дня, який відповідає віковим особливостям, вимогам Статуту школи і Положенню про дошкільні установи; врахування провідних видів діяльності (у дошкільному віці – ігрової, у молодшому шкільному віці – навчальної) [5, 16].

На нашу думку, доцільно більш детально розглянути ефективність реалізації принципу наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою у навчально-виховних комплексах “загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад”, проаналізувавши його аспекти: анатомо-фізіологічний, психолого-педагогічний, педагогічно-організаційний.

Анатомо-фізіологічний аспект принципу наступності потребує дотримання таких умов організації навчально-виховного процесу.

1. Забезпечення рухової активності старших дошкільників та першокласників шестирічного віку. Неврахування цієї умови призводить до ряду функціональних та морфологічних порушень органів та систем організму: змін у серцевому м'язі (збільшення частоти серцевих скорочень, зменшення ударного та хвилинного об'єму серця, об'ємної швидкості виштовхування), зниження енергетичного обміну, дефіцит м'язових гормонів, зміна об'єму циркулюючої крові, зменшення потоку чутливих нервових імпульсів [2, 27]. Природно, що такі зміни негативно впливають не тільки на фізичний, а й на когнітивний розвиток особистості.

2. Раціональна організація режиму дня, як важливого чиннику повноцінного розвитку нервової системи. Ця вимога передбачає залучення дитини до різних видів діяльності, чергування фізичної та розумової праці, своєчасне харчування, створення умов для денного сну, організацію та проведення виховних заходів у різних формах з метою забезпечення фізичного, психічного та духовного здоров'я зростаючої особистості.

3. Оберігаючий характер навчання та виховання, їх зв'язок з позитивними емоціями [2, 14].

Аналіз діяльності НВК “школа – дитячий садок” дає можливість стверджувати, що у дошкільному закладі та у першому класі початкової школи режим дня організований доцільно, максимально враховуються педагогічні вимоги його організації, а саме: відповідність природному ритму основних фізіологічних процесів дитячого організму; постійність головних компонентів; гнучкість; врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку 5-6-річних дітей. Заняття у старших дошкільників та уроки у першокласників жорстко у часі не регламентовані. Такий режим дозволяє дітям, до певної міри, уникати розумового та фізичного перевантаження, і завдяки йому навчання та виховання носять оберігаючий характер.

У дошкільному навчальному закладі велика увага приділяється

забезпеченню рухової активності дітей: систематично проводиться гігієнічна гімнастика, заняття з фізичної культури, спортивні свята та розваги. Дошкільники багато часу проводять на свіжому повітрі, особливо у теплу пору року: близько 5 годин влітку та 1,5 – 2 годин взимку. На жаль, у першому класі початкової школи, незважаючи на високу потребу дітей у рухах, їх активність значно знижується: скорочується час, відведений на прогулянки; ранкова та гігієнічна гімнастика не проводяться систематично; майже не організовуються спортивні розваги; фізична культура вважається другорядним предметом, тому ці уроки періодично замінюються уроками мови, читання, математики тощо, або прогулянками на свіжому повітрі.

Зазначене вище дає можливість стверджувати, що анатомо-фізіологічний аспект принципу наступності потребує вирішення протиріччя між необхідністю впровадження форм навчання та виховання, що забезпечують потребу дітей у рухах, та формами роботи, що використовуються у реальній практиці. У першому класі необхідно систематично проводити гімнастику, фізкультхвилинки; на перервах займатися з дітьми фізичними вправами, організовувати рухливі ігри; відводити більше часу на прогулянки; по можливості, проводити деякі уроки на свіжому повітрі.

Аналізуючи психолого-педагогічний аспект проблеми наступності у роботі дитячого садка і школи, доцільно виділити такі його напрями: загальна підготовка дитини до школи та спеціальна підготовка до засвоєння тих предметів, що вивчатимуться у школі [2, 18-20].

Загальна підготовка до школи вимагає сформованості розумових, моральних, фізичних якостей особистості, що є основою для розвитку здібностей, успішного здійснення навчальної діяльності, формування характеру (дисциплінованість, відповідальність, активність, самоконтроль, здатність долати труднощі, позитивне ставлення до навчання, до однолітків, сформованість пізнавальних інтересів тощо). Аналіз діяльності педагогів, батьків дозволяє дійти висновку, що у дошкільних закладах та у сім'ї

активність дошкільників обмежується, що блокує формування у дітей почуття відповідальності, самостійності, здатності переборювати труднощі. З приходом до школи деякі моральні якості дошкільників втрачають свою актуальність (ті, що забезпечують дотримання норм взаємодії: доброта, чесність, щирість, чуйність, товариськість тощо), а цінується сформованість тих якостей, що забезпечують успішність у навчанні.

Спеціальна підготовка до навчання у школі передбачає сформованість у дітей відчуттів, сприймання (кольору, звуку, смаку, часу, простору тощо), розвиток мови, мислення (умінь порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити найпростіші висновки), довільної уваги, пам'яті, уяви. Проте у дошкільному закладі зусилля вихователів спрямовуються, переважно, на формування у дітей системи знань про предмети та явища оточуючого світу, на розвиток умінь читати, писати, рахувати. При цьому розвитку психічних властивостей спеціальна увага не приділяється.

Таким чином, реалізація психолого-педагогічного аспекту принципу наступності потребує суттєвого удосконалення навчально-виховного процесу з метою формування у дошкільних закладах загальної фізичної, мотиваційної, моральної, розумової готовності до школи, а не лише навичок читання, письма, лічби, а також становлення таких якостей як відповідальність, самостійність, дисциплінованість. У початковій школі вчителі мають насамперед враховувати те, що у більшості дошкільників сформоване позитивне ставлення до оточуючих, уміння встановлювати гуманні взаємини з однолітками і працювати над удосконаленням цих умінь.

Реалізація педагогічно-організаційного аспекту принципу наступності у роботі дитячого садка і школи потребує забезпечення єдиного рівня підготовки дітей, які йдуть до школи, а також удосконалення зв'язків у змісті навчання дошкільників і першокласників. Аналіз Базового компоненту дошкільної освіти, державних програм “Дитина”, “Малятко”, “Державного стандарту початкової освіти”, “Програми середньої загальноосвітньої школи” (1 клас) доводить, що сьогодні спостерігається невідповідність у цілях

дошкільного і шкільного ступенів освіти. Так метою дошкільної освіти є соціальний розвиток дитячої особистості, формування її базової культури. Визначальним завданням початкової шкільної освіти є оволодіння практичними навичками письма, читання, лічби, шкільного типу поведінки.

Через відсутність наскрізних програм навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку наявне дублювання навчального матеріалу з багатьох предметів: мови, читання, письма, англійської мови. Таким чином, у першому класі не використовується набутий у дитячому садку досвід, що ускладнює адаптацію до шкільного життя, утруднює засвоєння нових знань, призводить до зниження пізнавального інтересу.

Аналіз методів навчання у початковій школі дозволяє стверджувати, що вчителями недостатньо використовуються метод гри, створення ситуацій морально-етичних переживань, ситуацій новизни, метод ілюстрації та демонстрації, бесіди, що були основними у навчанні дітей-дошкільників. Серед методів виховання вчителі зловживають зауваженнями, поясненнями правил поведінки, забуваючи при цьому обґрунтувати доцільність їх дотримання та формувати бажання чинити відповідно до своїх знань. В умовах комплексу, взаємодія дошкільників і школярів часто є формальною: майже не організовуються спільні свята, розваги, спільні виховні заходи. Зазначені недоліки знижують ефективність виховного процесу і негативно впливають на моральний розвиток дитини.

Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що організація навчально-виховного процесу в комплексі “школа – дитячий садок” потребує розв’язання таких суперечностей: між недостатньою розробленістю теоретико-методичних засад навчання і виховання дітей і потребою в обґрунтуванні механізму його функціонування; тенденцією до шаблонних дій, стереотипізації діяльності й необхідністю творчих підходів до розвитку особистості; необхідністю оновлення змісту педагогічного процесу і недостатньою компетентністю педагогічних працівників.

Узагальнюючи зазначене вище, можна стверджувати, що НВК “школа

– дитячий садок” завдяки своїм організаційним особливостям сприяють реалізації принципів наступності і послідовності у вихованні і навчанні дітей 6-7-го років життя. Проте через відсутність наскрізних програм навчання і виховання дошкільників і молодших школярів, відсутність методичного забезпечення виховного процесу, недостатній рівень підготовки педагогічних працівників ці можливості достатньо не реалізуються у реальній педагогічній практиці.

Використана література.

1. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навч. посіб.-К.:ВАТ “КДНК”,2001.-608с.
 2. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / Упорядник З.Борисова.- К.: Радянська школа, 1985.- 142с.
 3. Педагогіка: Навч. посібник / В.М.Галузяк, М.І.Сметанський, В.І.Шахов.- Вінниця: РВВ ВАТ “Вінницька обл. друкарня”, 2001.- 200с.
 4. Положення про навчально-виховний комплекс “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, “загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад” // Урядовий кур’єр.- 2003.- № 51.- С.6-7.
 5. Струннікова Д.І. Наступність в ознайомленні з природою дітей 6 і 7 років (в умовах діяльності НВК “школа – дитячий садок): 13.00.08 – дошкільна педагогіка: Автореф. дис. ... канд. пед. наук.- К., 2000.- 19с.
 6. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посіб.- К.: “Академія”, 2000.- 544с.
- Федорова М.А. Реализация принципа преемственности в воспитании детей 6-7-го годов жизни (в условиях учебно-воспитательных комплексов «школа – детский сад»).
- Статья посвящена исследованию проблемы реализации принципа преемственности в воспитании детей 6-7-го годов жизни в условиях учебно-воспитательного комплекса «школа – детский сад».
- Fedorova M. A. Teaching behavior code to 6-7 year old children (in conditions of Educational Complex “school – kindergarten”).

The thesis is devoted to the research of education problems of teaching behavior code to 6-7 year old children in conditions of educational complexes “secondary educational establishment – preschool educational establishment”.